

Milica Ćuković

KARDIOCENTRIČNA POETIČKA MAPA

(Maja Stojanac: *Srce-cvekla*, Gradska biblioteka „Karlo Bijelicki“, Sombor, 2024)

U nevelikom, trogodišnjem vremenskom razmaku, odnevši pobjedu na dvama festivalima (zaječarskom Festivalu mladih pesnika „Dani poezije“ i Somborskom književnom festivalu), Maja Stojanac objavila je svoje prve pesničke knjige – *Pisma Sintiji* (2021) i *Srce-cvekla* (2024). Zavidna produktivnost i očevidan uspeh na književnim konkursima mogli bi izazvati blagu uzdržanost ili nepoverenje spram vremena i truda uloženi u rad na ovim rukopisima. Ipak, pomno čitanje i vrednosno sameravanje navedenih pesničkih knjiga otklanjaju apriornu sumnju i podozrenje, budući da se u ostvarenjima Maje Stojanac prepoznaje brižljivo negovanje apartne (stoga prepoznatljive) poetike i unikatnog pesničkog glasa, nepodleganje diktatu prolaznih književnih moda, te odsustvo želje i potrebe za uklapanjem u utvrđene, umnogome auto-

matizovane obrasce izražavanja i postojanom upotrebom izrabljene tematske registre, kao i svestan otklon od zadobijanja efemerne pažnje šire čitalačke publike. Stvaranje individualne slike sveta i istovetnog diskurzivnog modela, oblikovanje autentične feminine vizure i sa njome saglasnih varijeteta iskaznih instanci, uz umetnički uspeo tretman za savremeno pesništvo donekle zazorne ljubavne tematike, izdvajaju knjige Maje Stojanac iz pretežnog dela aktuelne pesničke produkcije, dok svest o celini vlastitog opusa i izgradnja složene mreže lajtmotiva kojima se knjige eksplicitno povezuju, dodatno upućuju na postepeno i promišljeno modelovanje samosvojnog poetičkog (ob)lika lirskog pisma ove autorke.

Pored uočljive formalne distinkcije (ciklusne parcelacije u prvoj knjizi i izostanka ciklusa na kompozicionoj ravni druge knjige), *Pisma Sintiji* i *Srce-cveklu* odlikuju relevantnije srodnosti, oličene u dominantnoj tematici i sa njom usaglašenom osećajnošću i načinima oblikovanja osobene subjekatske pozicije. Ukoliko je uvođenje gubitka u svet u psihoanalitičkom ključu, preduslov definisanja subjekta (prema zapažanjima Žaka Lankana, izloženim u ogledu „O strukturi kao inmikstovanju drugosti, što je pretpostavka svakog subjekta“), onda se opipljivo odsustvo, u pesmi „Lov“ (*Srce-cvekla*), kao i stihovi „tvoje odsustvo je sada / jedino što ti jesi“ pesme „Zapis“ (*Pisma Sintiji*) ukazuju kao temelj samokonstituisanja i autopercepcije pesničkog subjekta obeju knjiga Maje Stojanac, ali i osnovno načelo konfiguracije totaliteta njene poetike. Permanentan i umetnički plo-

dotvoran „rad žalosti”, kao i uvođenje gubitka u koordinate sveta i diskurzivnog poretka *Srca-cvekle* korespondiraju, dakle, s ustaljenim imaginarijumom koji „temelj intime” i „čovekovu oduhovljenu unutrašnjost”, prema uvidima Petera Sloterdajka, autora teksta „Operacija srca ili o euharističkom ekscesu”, vezuje za predstave ljudskog srca, potvrđujući, time specifičnost i samorazumljivost (u domenu određenog, zadanog kulturnog kruga) evropskog kardiocentrizma.

Otuda, lajtmotivska mreža, koju u knjigama Maje Stojanac sačinjavaju srce, vene, krv (u znatno manjoj meri kapilari) bila bi metaforična reprezentacija tematskog težišta i njemu primerenih previranja i preispitivanja. Povlašćivanje tela, u knjizi *Pisma Sintiji*, pored frekventnih i semantički slojevitih motiva kose i kože, vrhuni u lajtmotivu srca, koji učestvuje kako u percepciji sopstva „osećam da su mi potrebna veća pluća i manje srce” („Raspored”), tako i drugosti „nek srce zemlje tuče najglasnije / tada mi donosiš svoja mala mora usred zime” („Ti”), pri čemu najbitniji ovaj motiv biva kada poprimi meta-poetičke implikacije, o čemu svedoči epiloška pesma „Poezija”, u kojoj je poezija refrenski definisana kao ona koja je „rođena u oku dečaka / stasala u srcu devojčica” ili „rođena u srcu dečaka / stasala u srcu devojčica”. Indikativna je činjenica da *Pisma Sintiji* zatvara lajtmotiv srca (poslednja reč prve knjige upravo je „srce”), kao što ovo „malo vaskrsenje u srcu” najavljuje proliferaciju narečenog motiva u knjizi *Srce-cvekla*, u kojoj se on neretko uvezuje sa drugim motivima, tvoreći čvrsta kardiocentrična poetička čvorišta. Tako, naslovni konstrukt (srce-cvekla), kao element gustativne simbolizacije, vlastitim vizuelnim svojstvima (crvenom bojom) približava se *crvenom voću*, koje je u pesmi „Odlazak” (*Pisma Sintiji*) označavalo nepristajanje na razdvojenost, „višnje i trešnje u meni ostale su ti potpuno posvećene / kao i svako crveno voće”, budući da „ne postoji crveno slovo u kalendaru / u kom ću odmorna jutrom isplanirati odlazak / i napustiti te”, da bi se izmena emocionalnog registra u narednoj knjizi očitovala u pripremi oprostajne trpeze „namirnice za ručak uključuju / crveno voće / slatki krompir / i srce-cveklu” („Oprostaj”). Isto tako, regeneraciji, ozelenjavanju i vitalističkoj snazi bića, čija je sinegdoha *srce* pesme „Proleće” (*Pisma Sintiji*), odgovara *srce* koje se oslobađa čekinja pesme „Zlatno” (*Srce-cvekla*), dok se posebna spona između dveju knjiga Maje Stojanac ostvaruje posredstvom simbolike *tarot-karata*, u kojoj tri štapa „za mene najteže arkane u tarot-špilu” („Putovanja”, *Pisma Sintiji*) anticipiraju razudenu, bolnu spoznaju o neizbežnosti rastanka, oprizorenu slikom „savršene male arkane” (srca probodenog trima mačevima), kojom se, isto tako, problematizuju strahovi, majčinstvo i telo lirske junakinje u pesmi „Opsada, opet” (*Srce-cvekla*).

Efektna kritika striktno i dogmatične pedagogije, patrijarhalnih tradicijskih obrazaca i njihove maskuline interiorizacije ostvarena je metaforom *zamenjenog srca* („Pospasnost”), dok svojevrsni klimaks lajtmotiv srca postiže u podvarijanti *srcaste glave zmije*, u kojoj se samoobnavljanje i samostvaranje subjekta čiji je svet zaposeo gubitak – „poput zmije / menjam košuljicu / i rađam nove / oči / i srcastu glavu” („Fortuna”, *Srce-cvekla*), pripaja ranijem egzistencijalnom stadijumu – „imala sam srcastu glavu zmije” u ko-

jem je opažena prevarna i nestabilna drugost („Zapis iz dnevnika II”, *Pisma Sintiji*), koje se junakinja opravdano kloni. Semantičko polje rastanka, pored arkane, upotpunjuje motiv zmije, kao simbol cepanja, razdvajanja, račvanja životnih puteva, „zaračvani smo kao jezik zmije kao dva puta što u bajkama braća biraju” („Putovanja”, *Pisma Sintiji*), dok se zadata sudbina pretkinja („Toplo kamenje”) transponuje i na plan individualne egzistencije samog pesničkog subjekta, posredstvom zmije kao kućne zaštitnice i duha pretka. U monografiji *Simbolika životinja u slovenskoj narodnoj tradiciji* Aleksandar Gura kućnu zmiju poglavito vezuje za liminalni areal praga, tako da bi zaključak „nestalo je moje devojaštvo / ukrali su ga preci / zapalacale su jezikom / zmije pod pragom” („Fortuna”) zapravo bio ambivalentan, autoironičan, na dijalogu sa običajnim normativizmom zasnovan modus izgradnje specifične feminine subjektivnosti. Intimno i potresno suočenje sa gubitkom odraziće se na telo junakinje, koja „odvajajući se od tebe / nemo cepkam svoje krljušti” („Zavisnost”), te „menjam košuljicu / i rađam nove / oči”, kao što će i metafora *svilene bube* upotpuniti kardiocentričnu mapu, imajući u vidu da se rešenost – „rekli su mi / idi na sigurno / a ja sam otišla među dudove / da postanem svilena buba” („Lov”), te silina i bezmerje ljubavi kao potrebe za drugim – „žudim za bliskošću”, pretvaraju u tugu i opomenu, uputstvo i savet samoj sebi: „ti / rasipna svilena buba / troši ljubav polako” („Zlatno”), što jeste nužna mera saodnosa gubitka i postajanja subjektom.

Analogno motivu „strašne kiše” („Fotelja”) i velike vode („San”), može se primetiti da se lajtmotiv *krvi* takođe preliva, pretače, izliva iz jedne u drugu zbirku, krvotokom, tj. trasom sačinjenom od ukusa krvi pod jezikom pesme „Krv” (*Pisma Sintiji*), koji asocira na motiv tamjana pod jezikom („Beleška” i „Tamjan”), preko stabilnih zaliha krvi pesme „Doručak”, do rumenih ugrušaka krvi „Zlatnog”, kao što se poetički rukavci i pritoke raspoznaju u plavim i zlatnim *venama* „Pogleda” i „Raspoloženja” (*Pisma Sintiji*), vezanim za bol i traume rastajanja, ali i stihijsku moć želje i *olujnu venu* („Tragom”), te konačno samu *junakinju* koja će posvedočiti o vlastitoj zmijolikoj rascepljenosti između posedovanja i odsustva, bivajući, u pesmi „Tamjan” zbirke *Srce-cvekla*, „razgranata plava vena / u meni te nigde nema”. Raspolućenost i postojanje u međuprostorima („na ničijoj zemlji / ni na čijem srcu” – „Fortuna”) razrešiće se težnjom za uspostavljanjem uređenosti i simetrije, oličenih u svakodnevnim pravilnostima („Crtica, leto”), simetriji bilja („Bilje umorno raste”), pravilnom rasporedu munja („Fotelja”), utvrđenom ritmu spavanja („Soba”), gramatičkoj i etičkoj ispravnosti („Pospanost, ponovo”), što bi bilo gravitiranje ka umirenosti i regularnosti, odnosno kontrolisanom toku zbivanja, čemu uzburkano srce neprekidno teži.

Lekovito svojstvo, poput tamjana pod jezikom, ali i formativni činilac izgradnje subjektivnosti, prepoznaje se u sâmom činu pisanja, pa tako pesnički subjekt sebe vidi nagnutog nad tekstom „kao nad runama”, gde „pevam samo utešnoj / toploj zemlji” („U strelometu”) ili pak u obličju žene koja odašilje pisma svesna da ih adresat neće primiti („Ski-ca”), što bi bile realizacije lakanovske definicije dijalektike drugosti i sopstva, razrešene u sferi jezika, gde je „subjekt uvek stvar koja nestaje, bežeći u lanac oznaka”, ili sloterdaj-

kovski *tetovirani život*, u kojem je *ožiljak* („treba se zapravo / navići na ožiljak” – „Ožiljak”) najposle transponovan u *reč*. Zmijolike reči („Zapis iz dnevnika II”) Maje Stojanac, inkorporirane u vlastiti krvotok (osobeni poetički sistem), iznaći će put da posvedoče kako o problemima intime tako i o društvenim pojavama, na upečatljiv i autentičan način, prateći zacrtanu lajtmotivsku mrežu, i nadalje je razrađujući i nadograđujući. Utešno je, takođe, znati da su „zalihe krvi” ove pesnikinje (individualnost njenog pesničkog rukopisa) stabilne i podesne za dalji rast i usavršavanje. Dakako, po meri svilene bube koja opstaje i među vukovima i dvoglavim zmijama („Šifarnik”), čak i kada je srasla sa izvesnošću gubitka, koji je neophodno pojmiti kao plodotvorno, poetički formativno odsustvo.